

Külkereskedelmi vállalataink statisztikai csoportjainak munkája a decentralizáció után

Külkereskedelmi statisztikánk decentralizálása — a vonatkozó N. T. határozat értelmében — az 1950. év folyamán kezdődött meg, amikor is a külkereskedelmi áruforgalom számbavételére szolgáló statisztikai bizonylatok feldolgozásának munkáját a Központi Statisztikai Hivatal külkereskedelmi osztályától a Külkereskedelmi Minisztérium statisztikai osztálya vette át.

Ez a decentralizálási folyamat újabb állomáshoz érkezett ez év november 1-én, amikor a Külkereskedelmi Minisztérium statisztikai osztályán folyó munkák egy részét — köztük a bizonylatok feldolgozását — a vállalatok vették át.

A most történt decentralizációs intézkedések eredményeit az alábbiakban sorolhatjuk fel:

1. A vállalati statisztikai munka *pon-
tosabb* lesz. Az a tény, hogy a bizonylatok feldolgozása a decentralizáció következtében a helyszínen, a vállalatnál történik, elősegíti, hogy az egyes szállítások és kötések besorolása külkereskedelmi nyilvántartásunk rendszerébe a valóság-
nak megfelelően történjék, vagyis, hogy minden kötés és szállítás oda kerüljön, ahova való. Ezt biztosítja az is, hogy a vállalatoknál a statisztikai munkát a decentralizáció óta *önálló statisztikai csoportok* végzik. Így most a statisztikai csoportok dolgozói — szemben a mult-
beli helyzettel — kizárólag statisztikai munkával foglalkoznak és ez lehetővé teszi, hogy minden egyes bizonylatot a legnagyobb figyelemmel dolgozva fel pontosan meghatározzák a vizsgált jelen-
ség — jelen esetben a bizonylat által jelzett árumozgás — helyét külkereske-
delmi nyilvántartásunk rendszerében,

(pl. hogy melyik országba, melyik azzal megkötött államközi szerződésben és annak melyik kontingensére történt a szállítás, vagy hogy egy áru mely terv-
cikkszám alá tartozik stb.)

2. A statisztikai munka a vállalatnál *gyorsabb* lett. A vámhivatalok — amelyek által láttamozott okmányok szolgál-
nak bizonylatul — ezeket a bizonylatokat most közvetlenül küldik meg a kül-
kereskedelmi vállalatoknak, míg eddig azok a Külkereskedelmi Minisztérium statisztikai osztályán át, kerülő úton
jutottak csak oda. Ez kb. 2—3 *napos időmegtakarítást* jelent. Így a bizonylatok alapján történő hőközb-
beni, operatív jellegű vállalaton belüli adatszolgáltatás jelentősen meggyorsítható.

A statisztikai csoportok fent említett önállósága ezen a téren is előnyös vál-
tozást hozott, mert biztosítja, hogy a vállalathoz érkező bizonylatok *minden
késelem nélkül* feldolgozásra kerüljenek.

Azt, hogy a bizonylatok feldolgozása után a többi műveletek is a legrö-
videbb időn belül és az emberi munkát szükségképpen kísérő hibák kiküszöb-
lésével történjenek, biztosítja a csoportosítás és összesítés munkájának *gépi-
úton* való végzése. A vállalatok ugyanis az általuk feldolgozóra elkészített bi-
zonylatokat a Külkereskedelmi Minisz-
térium Statisztikai Osztályára küldik be, ahol azokból a legkülönbözőbb
szempontok szerint csoportosított ki-
mutatások a korszerű gépi feldolgozást
jellemző munka- és időmegtakarítással
készülnek el, s állnak mind a vállalato-
k, mind pedig — a népgazdasági
szempontoknak megfelelő átcsoportosí-

tás után — külkereskedelmi kormányzatunk rendelkezésére.

A decentralizáció tehát a *helyszíni felvétel* előnyeit összekapcsolta a *gépi összesítés és csoportosítás* előnyeivel.

3. A decentralizáció teljes mértékben megvalósítja külkereskedelmi statisztikánk *egyértelműségét*. Biztosítja ugyanis annak a N. T. határozatnak maradéktalan megvalósítását, hogy a külkereskedelemben csak a határt átlépett, illetve importnál: elvált árú számolható el a tervteljesítésben. Azzal, hogy a vállalatok statisztikai csoportjai ezután — ennek a határozatnak megfelelően, — kizárólag a bizonylatok alapján tartják számon a vállalatok forgalmát, megszűnik külkereskedelmi vállalatainknál az „intern“ és „extern“ tervteljesítési jelentések kettőssége, amely annyi félreértésre és zavarra adott okot.

4. A decentralizáció következtében biztosítva van a vállalati statisztikai munka *tárgyilagossága*, pártatlansága. Az intézkedés minden külkereskedelmi vállalatnál független, csak a vezérigazgatónak alárendelt statisztikai egységeket létesített és azok számára megfelelő létszámot is biztosított. Említettük már fentebb, milyen hatása van ennek a statisztikai munka pontosságára és gyorsaságára. De ezen túlmenően az önálló statisztikai csoportok megalakulásának egyéb jelentősége is van, amennyiben ez az intézkedés az üzemszervezés síkján is megvalósítja azt az elvet, amit a statisztikában bizonylati elvnek nevezünk s amely elv a statisztikai munkának tényekre való támaszkodását s ezzel annak tárgyilagosságát helyezi előtérbe.

Miért tehetik az önálló statisztikai csoportok tárgyilagossabbá külkereskedelmi statisztikánkat?

Ismeretes tény volt az elmúlt időszak során, hogy ahányszor külkereskedelmi kormányzatunk a vállalatoktól kért adatokat, ezek többnyire a vállalatok tervteljesítését kedvezőbbnek mutatták, mint a hivatalos bizonylatokon alapuló adatok. Következett ez abból, hogy a vállalatok, amikor maguknak kellett tervteljesítésükről beszámolni, saját előnyükre értelmezték az adatokat,

amelyeknél erre mód volt. (Pl. tervteljesítésükbe bevettek olyan exportszállítmányokat, amelyeket már átadtak a szállítmányozónak, a határon azonban még nem mentek ki s így az említett N. T. határozat értelmében nem számíthatók még teljesítésnek.)

A független statisztikai csoportok megalakulása — amennyiben ezek valóban megfelelően értelmezik hivatásukat — módot nyújt arra, hogy ezek, függetlenül a vállalat esetleges érdekeitől, objektív, szigorúan a bizonylatokon alapuló adatokat szolgáltatassanak saját vállalatuk munkájáról. Nyilvánvaló volt ugyanis, hogy ha magának a vállalatnak egyik szervére bizzuk a vállalat munkájának statisztikai megfigyelését, ennek a szervnek a vállalaton belül szervezettelileg olyan független helyzetet kell biztosítani, amely lehetővé teszi számára az az objektív adatszolgáltatást akkor is, ha ezek az objektív adatok esetleg kellemetlenek a vállalat számára.

5. A statisztikai csoportok megalakulása lehetővé teszi, hogy a csoportok foglalkozzanak a bizonylatok feldolgozása útján nyert adatoknak a viszonyszámok és a *statisztika egyéb analitikus eszközei útján való elemzésével* és ilymódon egyre szélesebb területen támasszák alá a vállalat tevékenységét statisztikai adatokkal.

A decentralizáció után a vállalatoknál folyó statisztikai munka tengelyében két feladat áll:

a) nyilvántartani a vállalat ú. n. „nyitott kötésállományát“,

b) megállapítani a vállalat áruforgalmát az adott időszakban.

Ad a): A nyitott kötésállomány külön csoportosított nyilvántartása választ ad arra: hogyan van a külkereskedelmi vállalat tervteljesítése kötésekkel előre biztosítva. Így feltárja, milyen területen kell a vállalatnak tevékenységét fokoznia ahhoz, hogy a tervteljesítés előfeltételeit megteremtse. Ugyanakkor a gépi feldolgozás lehetővé teszi, hogy a vállalati adatoknak népgazdasági szempontok alapján való átcsoportosításával ugyanezekre a kérdésekre

külkeredelmi kormányzatunk is válszt kapjon.

Ad b): Az áruforgalom nyilvántartása megmutatja, hogyan teljesítette az adott időszakban a vállalat a tervét. A vállalati adatok megfelelően csoportosított összesítései pedig lehetővé teszik áruforgalmunk dinamikájának, viszonylatok vagy árunemek szerinti struktúrájának stb. népgazdasági szempontok szerinti vizsgálatát.

Nem kívánjuk most végigtárgyalni azokat a tényezőket, amelyek a fenti két főfeladat megvalósításához szükségesek. Mint döntő kérdéseket ki kell azonban emelnünk az *áruosztályokkal való szoros kapcsolatot és az ellenőrzés kérdését*.

Statisztikai csoportjaink csak úgy tudják betölteni hivatásukat, ha az áruosztályokkal való szoros kapcsolat következtében *azonnal* értesülnek minden eseményről, amely statisztikai megfigyelés tárgya. Ugyanakkor megfelelő *ellenőrzést* kell alkalmazni, hogy a vállalati áruosztályok az éppen a fenti célt szolgáló adatszolgáltatási kötelezettségüknek kellőképpen eleget tesznek-e?

Annak bemutatására, hogyan érvényesül ez a két elv a gyakorlatban, vizsgáljunk meg egy részletkérdést, ami eddig is sok fejtörést okozott már; — ez pedig a statisztikai csoportok által kimutatott „nyitott kötésállomány” *realitásának* kérdése.

Míg a lebonolyított áruforgalomról tanúskodó bizonylatokat a vállalat statisztikai csoportja a vámhivataloktól kapja meg, addig a kötések tekintetében a vállalati áruosztályok adatszolgáltatására van utalva. A vállalati áruosztályok a kötés adatait annak megkötésekor az e célra rendszeresített nyomtatványon jelentik a statisztikai csoportnak, amely ennek alapján azt nyilvántartásba veszi. A már megkötött kötések feltételei azonban később megváltozhatnak. (Pld. a kötés szállítási határideje, értéke, stb.) A kötés feltételeinek megváltozását az áruosztály köteles jelenteni a statisztikai csoportnak egy ugyancsak külön e célra rendszeresített nyomtatványon. Hiba, hogy a vállalatok áruosztályai ezeket a vál-

tozásoknak a bejelentését gyakran elmulasztják, de még nagyobb hiba, hogy ennek a mulasztásnak mindeddig semmi következménye nem volt.

Ennek a mulasztásnak a jelentőségét nyomban komolyabban látjuk, ha végiggondoljuk, hogy a kötésállományra vonatkozó kimutatások ezeknek a változásjelentéseknek elmulasztása következtében többé nem a valóságos helyzetet mutatják. Pl. egy exportkötés eredeti lejáratá januárban volt, de ezt az áruosztály a vevővel való levelezés alapján márciusra módosítja; ugyanakkor azonban nem közli ezt a változást a statisztikai csoporttal. Mik ennek a kihatásai? A statisztikai csoport változatlanul januárban mutatja ki a kötés lejáratát, a vállalatvezetőség ennek megfelelően intézkedik, és a várt kiszállítás mégsem következik be a megfelelő időpontban. Ha végiggondoljuk, hogy ilyenkor természetesen a várt devizabefolyás sem történik meg, és még továbbmenve az export devizabefolyás és az import-lehetőség közötti szoros összefüggésre gondolunk, látjuk, hogy olyan kérdéstről van szó, amelynek elhanyagolása jelentősen megnehezíti mind a vállalati, mind a népgazdasági sikon folyó tervezést.

Az, hogy az áruosztályok szolgáltatják-e pontosan a változásjelentéseket, vagy sem, fegyelem kérdése. Az áruosztályokat ezen a téren *adatszolgáltatási kötelezettség* terheli, ennek a kötelezettségnek a teljesítését *ellenőrizni* kell. Ez az ellenőrzés a statisztikai csoport hatáskörében nehezen valósítható meg. Ha azonban a statisztikai csoport ezt illetően megfelelő együttműködést épít ki a vállalati ellenőrzési osztállyal, akkor a kérdés nehézség nélkül megoldható — amint ez egyik külkereskedelmi vállalatunknál meg is valósult.

A Külkereskedelmi Minisztérium által a vállalati statisztikai csoportok részére kiadott ügyrend nyitvahagyja a statisztikai csoport által *vállalaton belül* végzett adatszolgáltatási tevékenység kérdését, amelynek rendszere vállalatonként — a helyi adottságtól függően — különbözik. Ezen a téren

a statisztikai csoportokra két feladat hárul:

a) felülvizsgálni és megtisztítani a jelenlegi vállalaton belüli adatszolgáltatást,

b) azt minél szélesebb körre kiterjeszteni és operatív jellegűvé tenni.

Ad a): A kontárstatisztika és a kettős adatszolgáltatás elleni harcot a vállalatokon belül is folytatni kell! A statisztikai csoportoknak ügyelniük kell arra is, hogy a vállalaton belüli statisztikai adatszolgáltatás ezentúl nagyobb szakszerűséggel történjék, mint eddig. Egyik vállalatunknál pl. a tervosztály naponta közli a vállalatvezetőséggel az aznap történt kötések összegét. Ez az adat semmit sem mond; — a kötésállományt vizsgálni csak egy-egy időpontban lehet, megfelelően csoportosított adatok alapján. A történt kötéseknek minden különösebb tagolás nélküli egymásra halmozása hó közben: minden jelentés nélküli számot ad, amelyet vizsgálni ennek folytán nem-hogy nem érdemes, de nem is lehet. Statisztikai csoportjainknak a meglévő vállalaton belüli adatszolgáltatást úgy kell átszervezniük, hogy a szolgáltatott adatok ne csak külső formájukban hasonlítsanak a statisztikai számokhoz, hanem valóban azok is legyenek.

Ad b): A vállalati szempontból legfontosabb viszonyszámoknak: a tervteljesítési viszonyszámoknak kiszámítását a vállalatoknál nem a statisztikai csoportok végzik, hanem a tervosztályok.

Ezen kívül azonban még számos egyéb viszonyszám és a statisztikai adatok elemzésének egyéb módja akad, amelyeket a statisztikai csoport kidolgozhat. (Pl. a vállalat export- vagy importforgalmának struktúrája viszonylatok szerint, annak fejlődése, stb.) A statisztikai csoport ezeket rendszeresen ismétlődően a vállalatvezetőség rendelkezésére bocsátva, nagy segítséget tud annak nyújtani. Ehhez mindenekelőtt az kell, hogy a statisztikai csoportok gondos vizsgálatral állapítsák meg azokat az elemzési módszereket, sorokat, viszonyszámokat, stb., amelyek az illető vállalat adottságait figyelembevéve a legjobban alkalmasak a vállalatvezetőség munkájának alátámasztására.

Röviden összefoglalva a decentralizáció után külkereskedelmi vállalataink újonnan megalakult statisztikai csoportjainak a következő két, súlyponti feladata van:

1. A jelenlegi ügyrendben meghatározott munkálatoknak maradéktalan elvégzése,

2. A vállalaton belüli adatszolgáltatás területén — amelyet az ügyrend nem szabályoz — öntevékenyen kiszélesíteni a statisztikai munkát a *találékonyság* és a *szakszerűség* jegyében és így megkeresni a módját: miképpen tudja a statisztika még jobban segíteni a vállalatokat a tervteljesítésért folytatott munkájukban.

Dr. Kemenes Egon
„Ferunion” statisztikai csoportja

A termelékenység és gazdaságosság mérése

Munkánk termelékenységének — és gazdaságosságának — állandó növelése a tervfeladatok közül is a legjelentősebb. Lenin a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme után a következőket írta:

... alapvető feladat, hogy a kapitalizmusnál magasabbrendű társadalmi alakulatot kell létrehozni, vagyis: emelni kell a munka termelékenységét, ezzel kapcsolatban pedig (és e célból) a mun-

kát magasabb színvonalon kell megszervezni¹

Üzemünk lemaradt az éves tervben előírt feladattól, sőt hónapokig nem tudtuk emelni munkánk termelékenységét, túlléptük a beralapot. 1951 elején felsőbb intézkedésre más üzemnek adtuk át bizonyos elektromos készülékek gyártását, amelyek valamennyi termel-

¹ Lenin: Válogatott művek. II. kötet, Szikra, Budapest, 1949. 378. old.